

УДК 7.045:739.2]:355.012(470)(477)«20»
 DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/70-1-16>

Світлана ДОЛЕСКО,
 orcid.org/0000-0001-6702-5606
 докторка філософії з образотворчого мистецтва,
 декоративного мистецтва, реставрації, директорка
 Центру української культури та мистецтва
 (Київ, Україна) svitlana@dolesko.com

СИМВОЛІЗМ В ЮВЕЛІРНОМУ МИСТЕЦТВІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Статтю присвячено сучасному українському ювелірному мистецтву в ракурсі прояву в ньому національно-патріотичних ідей, реакції на військові дії росії-агресора на території України у 2022–2023 роках, осмислення державної символіки та традицій вітчизняного декоративно-прикладного мистецтва. У статті проаналізовано творчість (колекції та окремі вироби) таких ювелірів і брендів, як Станіслав Дрокін, Інеса Ковальова, Ольга Комісарова, Drutis Jewellery, Kochut, Nomis, Oberig, Rockah.brand та інші. Визначено спільну тенденцію для цих та інших представників ювелірної галузі. Вона полягає в їхній стрімкій реакції на військові дії та спричинені ними події та процеси, що проявилась у розробці новітніх зразків ювелірного дизайну, що мають великий попит серед споживачів, які прагнуть продемонструвати свою приналежність до української нації та переживання за майбутнє України. **Методологія дослідження** обумовлена використанням історико-культурного методу, системного та мистецтвознавчого аналізу, класифікації й узагальнення, опираючись на принципи об'єктивності та історизму. **Науковою новизною** дослідження визначено той факт, що дана стаття є першою в українському мистецтвознавстві спробою охарактеризувати стан сучасного ювелірного мистецтва у хронологічних межах, обумовлених періодом повномасштабної російсько-української війни, з аналізом актуальності ювелірних виробів для українців, які реагують на військові події у тому числі й вибором ювелірних прикрас із колекцій етнопатріотичного спрямування, а також тих, в яких образною мовою ювелірного мистецтва зафіксовані символи цих часів. **Висновки:** встановлено, що протягом 2022–2023 років вітчизняне ювелірне мистецтво переживає значний підйом та, попри складну соціально-економічну ситуацію, здобуває все більше шанувальників в Україні і за її межами, і характеризується наявністю у виробах символів декоративно-прикладного мистецтва та сучасних військових реалій, що характеризує громадянську і патріотичну позицію авторів та споживачів.

Ключові слова: ювелірне мистецтво, ювелірні вироби, ювеліри, народне мистецтво, мистецький образ, прикраси, символізм, російсько-українська війна.

Svitlana DOLESKO,
 orcid.org/0000-0001-6702-5606
 PhD of Fine art, Decorative Art, Restoration,
 Director
 Center of Ukrainian Culture and Arts
 (Kyiv, Ukraine) svitlana@dolesko.com

SYMBOLISM IN THE JEWELLERY ART OF THE EARLY 21ST CENTURY IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

The article is devoted to modern Ukrainian jewellery art from the perspective of national and patriotic ideas embedded therein, response to hostilities conducted by the aggressor Russia in the territory of Ukraine in 2022–2023, comprehension of national symbols and traditions of domestic decorative and applied art. The article analyses the legacy (collections and individual items) of such jewellers and brands as Stanislav Drokin, Inesa Kovaliova, Olha Komisarova, Drutis Jewellery, Kochut, Nomis, Oberig, Rockah.brand and others. A common trend has been identified for these and other representatives of jewellery industry. It consists in their rapid response to hostilities, as well as events and processes caused by them, which manifested themselves in the development of the latest jewellery design samples, which are in great demand among consumers seeking to demonstrate their belonging to the Ukrainian nation and concerns for the future of Ukraine. **The research methodology** is based on the use of the historical and cultural method, systematic and art analysis, classification and generalization, according to the principles of objectivity and historicism. **The scientific novelty** of the research is determined by the fact that this article is the first attempt in Ukrainian art history to characterize the state of modern jewellery art within the chronological limits determined by the period of full-scale Russian-Ukrainian war; with an analysis of the relevance of the pieces of jewellery for Ukrainians who respond to military events, including by selecting jewellery from ethno-patriotic collections, as well as that reflecting symbols of these times in a figurative language of jewellery art.

Conclusions: *it was established that during 2022–2023 the domestic jewellery art is experiencing a significant rise and, despite the difficult socio-economic situation, is gaining more and more fans in Ukraine and beyond, and is characterized by the presence of symbols of decorative and applied art and modern military realities in the products that characterize the civil and patriotic position of authors and consumers.*

Key words: *jewellery art, piece of jewellery, jewellers, folk art, artistic image, jewellery, symbolism, Russian-Ukrainian war.*

Постановка проблеми. У час повномасштабної війни росії проти України, яка триває з 24 лютого 2022 року, сучасне декоративно-ужиткове мистецтво і дизайн переживають особливий підйом – бренди та окремі митці продукують вироби та окремі колекції як реакцію на події, що відбуваються в країні. На цьому фоні особливо виділяється ювелірне мистецтво, яке набуло нового сенсу з початком війни, є дуже актуальним (На виставці, 2023). Ювелірні вироби цього періоду не лише є доскональними з художньої й технологічної точки зору, їм притаманна ідейність національно-патріотичного напрямку, трансляція стереотипів і смислів воєнних часів. Майстри-ювеліри переважно відмовляються від використання коштовного каміння та дорогоцінних металів, а на перший план виходить ідея. Такі ювелірні прикраси у 2023 році виконують не естетичну та іміджеву функцію, а ідентифікаційну.

Завдяки їм власники заявляють про себе як про свідомих українців, які вболівають за Україну, описують свою національну приналежність мовою прикрас, демонструють свою активну соціальну позицію, демонструють обізнаність щодо тих процесів, які відбуваються в Україні. Таким чином, прикраси характеризують насамперед не фінансовий рівень власника, а його світогляд, смак, повагу до вітчизняного мистецтва, ставлення до ситуації, яка склалась в країні. На перший план виходить мистецький образ ювелірних виробів, який відображає стрімку реакцію на події та процеси. Усе зазначене характеризує сучасне ювелірне мистецтво як новаторське та прогресивне, утворене синтезом мистецтв, зверненням до культурної спадщини українського народу та вираженням індивідуального стилю ювелірів, що потребує особливої уваги науковців.

Аналіз досліджень. Теоретичну основу склали праці в галузі ювелірної справи України різних напрямків вивчення цього виду декоративно-прикладного мистецтва. Серед них дослідження С. Вольського, Г. Врочинської, Ю. Довгань, М. Кравченко, О. Мальцева, Л. Пасічник, М. Петренка, О. Роготченка, Т. Чаговець, Р. Шмагало з історії ювелірного мистецтва України. З. Чегусова, описуючи розвиток і діяльність окремих персоналій декоративного мистецтва України кінця XX століття, окрему увагу приділила мит-

цям-ювелірам. Наукові праці з експертизи культурних цінностей (зразків ювелірного мистецтва) В. Індутного і Б. Платонова описують зацікавлення вітчизняних мистецтвознавців-експертів ювелірними виробами різних часів, із музейних та приватних колекцій. О. Мінжулін розглядає прикраси різних археологічних періодів у дослідженнях із реставрації творів із металу. Для майбутніх практиків ювелірної справи В. Городецьким розроблено навчальну програму й методичні рекомендації з етнодизайну ювелірних виробів та теоретичні матеріали для курсу лекцій з художньої обробки металу.

Мета статті полягає в глибокому аналізі взаємодії між культурою, соціально-політичними процесами та ювелірним мистецтвом, виявленні ключових тенденцій та висвітленні важливості цього комплексного явища в контексті сучасного мистецтва та суспільства.

Завдання дослідження – визначити роль і значення використання української національної символіки, патріотичної ідеї у формуванні та вираженні національної ідентичності через сучасне ювелірне мистецтво України, в період війни росії проти України.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи вплив російсько-української війни початку XXI століття на розвиток українського мистецтва, вчені відзначають, що саме знаки, символи та кольори стають найпопулярнішими сюжетами, бо «сучасне ювелірне мистецтво значною мірою черпає натхнення у масовій культурі» (Триколенко, Єлісеєв, 2023). Тож, можемо сказати, що виробники ювелірних прикрас оперативно реагують на попит, відповідають на запити суспільства, не залишаючись осторонь війни, яка об'єднала українців, спонукала їх відчувати себе народом із багатою історією, матеріальною та духовною культурою.

Проаналізувавши здобутки ювелірної галузі останніх двох років, помічено, що в ювелірних прикрасах переважають блакитний та жовтий кольори, які з перших днів війни стали символами єдності, сили та патріотизму українського народу. Поєднання в ювелірних виробках саме кольорів Державного Прапора – це вже не данина моді, а частина мистецького трансферу від дизайнера-ювеліра широких верств суспільства (Долеско, 2022).

Дизайн виробів воєнного періоду є відповіддю на виклики політичних та соціальних змін у житті суспільства. Водночас спостерігається дбайливе ставлення до збереження унікальності українського дизайну, в умовах глобалізації. З одного боку, простежується розширення меж індивідуальної свободи дизайнера, а з іншого – відчувається вплив суспільства як замовника на дизайнера-ювеліра як виконавця, що дещо обмежує творчі вектори представників ювелірного мистецтва та спрямовує їх до певних символів та форм у розробці своїх колекцій чи окремих прикрас. Усе більше дизайнерів-ювелірів працюють у напрямку створення так званих політичних прикрас. Це їх спосіб розказати світу про Україну, про страшну війну в центрі Європи у XXI ст., про боротьбу українського народу проти країни-окупанта, яка уже кілька століть свідомо нищить і матеріальні, і духовні цінності українців (Долеско, 2023).

Один з випусків журналу “Findings” присвячений саме політичному ювелірному мистецтву. У добірці цього періодичного видання наявні твори на тему війни у виконанні таких українських дизайнерів та брендів, як Галина Бодякова, Антон Бойко, «ВидимоНевидимо», Станіслав Дрокін, Юрій Манько, Катерина Титова, Тетяна Чорна, Denis Music Jewellery, Ellina Iva, Tetyana Kalyuzhna, Olga Komisarova, Volodymyr Yarmusevich.

У контексті дослідження, розглянемо мистецтво Катерини Титової з Донецька та Гостомеля, яка працює зі сріблом, акриловим склом, міддю й перлами. Серед робіт, що увійшли у добірку політичних ювелірних робіт від митців України та Ізраїлю, наявні прикраси «Сталеві яйця» (рис. 1) та «Саша і Володя в Гаазі» (рис. 2) у її виконанні (Катерина б.д.; Сталеві, 2023).

Рис. 1. Авторка: Катерина Титова. Кулон «Сталеві яйця» (срібло)

На створення цього дизайну її надихнула гордість за українських аграріїв, які попри обстріли, збирали врожай, аби прогодувати Україну та

світ – жнива не припинялися жодного дня. Відгукнулися в серці Катерини й подвиги вчителів, які налагоджували безперервність навчального процесу, попри тривоги й ворожі обстріли; лікарів, які рятували життя українців в екстремальних умовах, ризикуючи власним життям. Вразило мисткиню те, як зранку всім миром люди збиралися на допомогу постраждалим від нічних обстрілів, під час яких страждали домівки – вставляли вікна, висаджували квіти, плели маскувальні сітки. Цей кулон авторка створила в першу чергу для себе, щоб утвердити мовою декоративно-прикладного мистецтва стійкість українців. Символічною є й історія його створення. За словами авторки, у перші воєнні жнива, коли вона дивилась новини, де показували, як героїчно фермери збирали врожай, як в українських школах тривала підготовка до Першого дзвоника, а лікарні ремонтувались – вона плакала. Тому що українці є нацією зі «сталевими яйцями». Саме так і виникла концепція цієї прикраси, яка вже стала легендарною.

Сережки «Саша і Володя в Гаазі»¹, які в березні 2023 року стали частиною фондів Національної Скарбниці України. Це своєрідна візуалізація бажаного майбутнього, де неодмінно здійсниться неприхована мрія всіх українців – суд над двома диктаторами та їх смерть, що відкрито обговорюють в суспільстві.

Рис. 2. Авторка: Катерина Титова. Сережки «Саша і Володя в Гаазі» (срібло)

У прикрасах, які створює ювелір із Києва Юрій Манько, наявна авторська концепція зображення війни в марках-значках (рис. 3). Митця надихнув успіх поштової марки «Руський військовий корабель», яка з'явилась після того, як російські окупанти на початку війни намагались захопити острів Зміїний, а прикордонники у відповідь їм сказали загальновідому фразу про бажаний напрямок руху загарбницького воєнного корабля, яка одразу стала популярною в соціальних мере-

¹ Саша – Олександр Лукашенко, президент Білорусі; Володя – Володимир Путін, президент російської федерації.

жах як символ оптимізму й незламності українців (Божок, б. д.).

Рис. 3. Автор: Юрій Манько.
Марка-значок «Привид Києва» (срібло)

Ювелірне мистецтво стало й невід’ємним елементом культурної дипломатії. Українські дизайнери-ювеліри, своїми колекціями намагаються привернути увагу не лише до твору мистецтва, але й до подій, які спонукали саме так, у даному ракурсі створювати нові ювелірні твори. До таких проявів культурної дипломатії належить колекція «Спротив» від Дениса Музики. У воєнному, як і в довоєнному дизайні його ювелірних виробів домінують фундаментальність і мінімалізм форми та лаконічність, стриманість кольору. Прикраси виготовлені переважно з титану, що символізує міць українського народу, а гострі форми прикрас нагадують форми оборонних споруд. Колекцію з успіхом було представлено на Vienna Design Week (Відень, Австрія) та на виставці сучасних ремесел і майстерності Contemporania (Барселона, Іспанія). Участь в іспанській виставці стала результатом перемоги в конкурсі, який оголосили організатори виставки «Contemporania» у 2022 році (рис. 4) (Бакієва, 2023). За словами майстра, він присвятив колекцію «невпинній боротьбі з російською агресією» (Denis, б. д.).

Рис. 4. Автор: DENIS MUSIC (Денис Музика).
Каблучка з колекції «Спротив»
(титан, сталь, срібло)

Харківський ювелір Станіслав Дрокін з початку війни, яку зустрів у рідному Харкові, розпочав писати свій щоденник війни, створюючи колекцію,

яка має зберегти «пам’ять про події кожного дня війни росії проти України: пам’ять про мужність захисників, знищену росіянами культурну, історичну, наукову спадщину та забрані життя. Також є символом подяки за міжнародну правову, гуманітарну, медичну та військову допомогу, що сприяє перемозі України та символом відродження життя на уламках трагедії». Знаковою та вже відомою на весь світ стала брошка № 1-24022022 з колекції «Незабудька» в основі якої – уламок справжнього російського снаряда, який окупанти направили на мирне місто (рис. 5). Назва брошки – це не випадковість, а індивідуальний номер, який за задумом автора «зберігає пам’ять про події конкретного дня війни» (Stanislav, б. д.).

Рис. 5. Автор: Станіслав Дрокін.
Брошка № 1-24022022 з колекції «Незабудька»
(титан, бронза, уламок російського снаряда)

Перша леді України Олена Зеленська вдягнула цю брошку, коли давала інтерв’ю виданню «РБК Україна». Символізм цього жесту передусім полягає в тому, що в даному інтерв’ю дружина Президента говорила «про важливі виклики, які постають перед Україною після Перемоги у війні». За словами Станіслава Дрокіна, така сама брошка є й колекції Першої леді США Джилл Байден (Створена з уламка, 2023).

Ще одну брошку з цієї колекції² було продано на онлайн-торгах аукціону Sotheby’s в Женеві, проведеного 10 листопада 2022 року. Загалом на аукціоні було представлено шість ювелірних прикрас українських брендів (*Rockah.brand, Nomis, Inesa Kovalova, Drutis Jewellery, Oberig, Stanislav Drokin*) та чотири прикраси від відомих європейських ювелірних домів (*Margherita Burgener, Paul Fisher Jewellery, Thomas Faerber SA, Golay, Fils & Stahl*). Усі кошти з продажу було спрямовано центру реабілітації Superhumans Center³, що займається порятунком, реабілітацією та протезуванням дорослих і дітей, які постраждали внаслідок бойових дій (Stanislav, б. д.; Wow, 2023).

² Примірник № 2-25022022 з колекції «Незабудька» (лот 990) продано на аукціоні Sotheby’s – Important Jewels, Geneva (10.11.2022) за 12.600 CHF.

³ Загальна сума торгів разом із комісією, яку Sotheby’s віддав на користь реабілітаційного центру складає 53,424 швейцарські франки.

Одним із символів трагічного етапу російсько-української війни стало знищення 27 лютого 2022 року під час ворожої повітряної атаки на аеропорт в Гостомелі одного з найбільших і найпотужніших у світі транспортного літака АН-225 «Мрія», створеного українськими авіаконструкторами у 1988 році на КБ імені Антонова в Києві. Українці важко переживали втрату одного зі своїх легендарних символів, і у відповідь на суспільну реакцію, ювелірні бренди розробили дизайни кулонів із «Мрією», які стали дуже популярними серед клієнтів. Кулони з літаком є в колекціях українських ювелірних брендів Kochut, MONO jewelry, Golden Tree та ін. (рис. 6).

Рис. 6. Кулон «Мрія» від бренду Kochut (золото)

У 2022 році організатори проекту AdornAxis (Нью-Йорк, США) попросили мистців з усього світу через своє мистецтво показати, де вони зараз знаходяться ментально чи фізично, і що надихає їх у цей конкретний період історії, який вони зараз переживають. Організатори звернулися до художників-ювелірів із тим, щоб через свої твори вони розкрили актуальні питання: що, на їхню думку, представляє суспільство, в якому ми зараз живемо. У підсумковій виставці проекту «Тут і зараз, знаки часу» взяли участь 55 художників з 22 країн світу.

Так, Ольга Комісарова представила на виставці брошку «Місто, якого більше не існує» (рис. 7). Сама мисткиня каже, що цей твір про «зруйновані міста, про понівечені життя, про ріки крові

Рис. 7. Авторка: Ольга Комісарова (@ok.enamel). Брошка «Місто, якого більше не існує»

та загибель невинних людей. Ця робота про біль... Спроба саморефлексії та самотерапії. Ця робота – спроба досягнути незбагненне сьогодення і через багаторазове переживання болю віднайти втрачений внутрішній спокій і рівновагу» (Olga, б. д.).

Дизайнерка ювелірних прикрас, архітектор, викладачка артдизайну та архітектури, кураторка й активна учасниця художніх і ювелірних виставок, Тетяна Чорна (@tetianachorna.jewelry), яка заснувала свій бренд ще у 2010 році, під час війни створила колекцію брошок з металевого паркану, пробитого осколками російських снарядів (рис. 8). Як зазначає авторка, вона створює «мистецтво з теперішнього. З нових матеріалів та емоцій, що з'являються навколо нас під час війни» (ChornaTetiana, б. д.). Авторській ювелірній манері Тетяни Чорної притаманне поєднання різних технік та матеріалів, конструювання унікальних та актуальних виробів.

Рис. 8. Авторка: Тетяна Чорна. Брошка «російська дружба» з колекції «Все про дружбу народів»

Бренд Bevza, який ще з 2018 року випустив колекцію ювелірних прикрас, де центральним елементом є пшеничні колоски з рухомими деталями зерна, як символ родючої української ниви. А після вторгнення росіян на територію України, колекцію було доповнено сережками «Спалені колоски» (рис. 9), які символізують нагадування про ціну хліба у час війни, коли окупанти намагаються знищити цінний урожай пшениці (Burned, б. д.).

Рис. 9. Автор: Bevza. Сережки «Спалені колоски» (позолочена латунь, катафорічний лак)

Бренд Rimmart.jewelry, заснований Риммою Ушаковою, у 2023 р. спільно з архітекторкою і моделлю Zuieva Katya (*Зуєвою Катєю*) створив благодійну прикрасу «Крапля до краплі» (рис. 10). Вона уособлює ідею, що всі українці є частиною великої непереборної сили, в якій зусилля кожного відіграють важливу роль, навіть якщо вони здаються не вельми масштабними. Частину коштів з продажу благодійної прикраси перераховуються на потреби 72-ї бригади ім. Чорних Запорозжців. Під час створення цієї прикраси, Катя Зуєва отримувала натхнення з того, «що її оточує кожен день: любов до рідної країни, віра у суспільство, і відданість своїм співвітчизникам, які готові стати частиною чогось великого та боротися разом за єдину мету» (Rimmart, б. д.).

Рис. 10. Автори: Rimmart.jewelry та Zuieva Katya. Прикраса «Крапля до краплі» (срібло, позолота)

Ще одним свідченням реакції ювелірного мистецтва на вкрай важливі суспільні події є розробка у 2023 році намиста «Батьківщина», на якому центром композиції є зменшена копія монумента «Батьківщина-мати» (рис. 11), з колекції «vDoma». Як відомо, 8 серпня 2023 року на цьому монументі радянський герб було замінено Українським Тризубом (Necklace, б. д.).

Рис. 11. Автор: «vDoma». Намисто «Батьківщина» (ювелірна латунь з родієвим покриттям 18K)

Чи не найпопулярнішою в наші дні є каблучка «Моя Україна», відома також під назвами «Карта

України», «Карта України. Перстень як у Джолі», «Моя Україна», «Перстень з контуром карти України», «Твоя батьківщина», «Україна» та ін. Виріб виконується багатьма вітчизняними ювелірними брендами в сріблі, золоті, нержавіючій сталі тощо, є доволі доступним за ціною та перебуває у широкому продажу офлайн та онлайн.

Так, бренд Oniks позиціонує цей виріб так – «Карта України. Перстень як у Джолі» (рис. 12). Оскільки цю ювелірну прикрасу було подаровано всесвітньо відомій американській актрисі Анджеліні Джолі під час її візиту до України у 2022 році як посол доброї волі ООН у справах біженців та організації допомоги (Срібна каблучка, б. д.).

Рис. 12. Автор: Oniks. Каблучка «Карта України. Перстень як у Джолі» (біле золото)

Усі вищезазначені та багато інших брендів втілюють національну ювелірну традицію, закріплену професійною освітою, флагманами якої в наш час є Львівська Національна Академія Мистецтв, Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла, Харківська державна академія дизайну і мистецтв, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, які ведуть навчальний процес, попри військові реалії. А головними трансляторами творчих концепцій ювелірної галузі передусім є сторінки брендів та окремих майстрів у соціальних мережах.

Висновки. У статті вперше у вітчизняній науці шляхом предметного аналізу описано реакцію сучасного українського ювелірного мистецтва на російсько-українську війну, перший етап якої розпочався у 2014 році військовими діями у східних областях України та анексією Криму, перетворившись на повномасштабний ворожий напрям 24 лютого 2022 року. Для вирішення поставленого завдання, було проаналізовано напрямки діяльності та окремі ювелірні вироби таких майстрів та окремих брендів цього виду декоративно-прикладного мистецтва, як Станіслав Дрокін, Інеса Ковальова, Ольга Комісарова, Антон Соколов,

Тетяна Чорна, Bevza, Drutis Jewellery, Kochut, Nomis, Oberig, Oniks, Rockah.brand.

Після чого встановлено, що в діяльності цих та інших представників ювелірного мистецтва України патріотично-військова тематика у 2023 році є пріоритетною та нараховує сотні унікальних моделей ювелірних виробів. У підсумку, беручи до уваги наявність потужної ювелірної

школи, яка бере свій початок із ювелірного мистецтва попередніх століть, стрімкий розвиток національного ювелірного мистецтва, сміливі експериментів із дизайном ювелірних виробів та появу нових брендів і окремих виробників – вбачаються значні перспективи у подальшому аналізі цього виду декоративно-прикладного мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакієва М. Denis Music випустив ювелірну колекцію про український спротив. Її представлять у Відні та Барселоні. *DTF MAGAZINE*. URL: <https://donttakefake.com/denis-music-vypustyv-yuvelirnu-kolektsiyu-pro-ukrayinskyj-sprotyv-yiyi-predstavlyat-u-vidni-ta-barseloni/> (дата звернення: 20.11.2023).
2. Божок С. Митець, закоханий у каміння: історія київського ювеліра. *Вечірній Київ*. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/87440/> (дата звернення: 20.11.2023).
3. Долеско С. В. Трансформація мистецького образу українського народного костюма кінця ХХ – початку ХХІ ст. : дис. ... д-ра філос. ... : 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Київ, 2023. 277 с.
4. Долеско С. Особливості семантики синього та жовтого кольору в одязі українців в період російсько-української війни (2022 р.). *Міждисциплінарні дослідження: гуманітарні та природничі науки* : зб. матеріалів: наук.-практ. конф., м. Одеса, 22–23 лип. 2022 р. Одеса, 2022. С. 7–10.
5. Катерина Титова прикраси зі срібла Titowa (@titowa_jewellery). *Instagram*. URL: https://www.instagram.com/titowa_jewellery/ (дата звернення: 20.11.2023).
6. На виставці «Україна, яка бореться» ювеліри осмислюють російсько-українську війну. *Національний музей історії України*. URL: <https://nmiiu.org/novyny/2849-na-vystavtsi-v-skarbnytsi-iuveliry-osmysliuiut-rosiisko-ukrainsku-viynu> (дата звернення: 20.11.2023).
7. Срібна каблучка «Моя Україна». *Oniks*. URL: <https://oniks.ua/ua/products/112211> (дата звернення: 14.12.2023).
8. Сталеві яйця та мертві диктатори. Роботи ювелірки Катерини Титової потрапили на шпальти відомого журналу. *TV-ПАРК*. URL: <https://tv-park.ua/stalevi-yajczya-ta-mertvi-dyktatory-roboty-yuvelirky-kateryny-tytovoyi-potrapuly-na-shpalty-vidomogo-zhurnalu/> (дата звернення: 20.11.2023).
9. Створена з уламка ракети. Олена Зеленська одягла особливу брошку Незабудка від харківського ювеліра. *Видавничий дім «Медіа-ДК»*. URL: <https://life.nv.ua/ukr/krasota-i-moda/olena-zelenska-vrazilo-broshkoju-stvorenoyu-z-ulamku-rosiyskoji-raketi-harkivskim-yuvelirovom-foto-50335293.html> (дата звернення: 20.11.2023).
10. Триколенко С. Т., Єлісєєв І. А. Війна очима українських митців – знакові образи і новітня символіка. *Сталій розвиток авіаційної інфраструктури України* : колективна монографія. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 285–300. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/59798> (дата звернення: 20.11.2023).
11. Burned Spikelet Short Earrings. *Bevza Official Online Store*. URL: <https://bevza.com/products/burned-spikelet-short-earrings> (date of access: 14.12.2023).
12. ChornaTetiana (@tetianachorna.jewelry). *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/tetianachorna.jewelry/> (date of access: 25.11.2023).
13. Denis Music (@denis_music_jewellery). *Instagram*. URL: https://www.instagram.com/denis_music_jewellery/ (date of access: 20.11.2023).
14. Necklace Motherland. *KOLOMATSKA*. URL: <https://kolomatska.com/products/necklace-motherland> (date of access: 14.12.2023).
15. Olga Komisarova (@ok.enamel). *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/ok.enamel/> (date of access: 25.11.2023).
16. Rimmart випускає благодійну прикрасу в колаборації з архітекторкою Катєю Зуєвою [Rimmart releases charity jewelry in collaboration with architect Katya Zueva]. *THE ICON*. URL: <https://www.theiconua.com/fashion/rimmart-vypuskaye-blagodijnnu-prykrasu-v-kolaboracziyi-z-arhitektorkoyu-kateyu-zuevoyu-kraplya-do-krapli/> (дата звернення: 14.12.2023).
17. Stanislav Drokin (@stanislavdrokin). *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/stanislavdrokin/> (date of access: 20.11.2023).
18. Wow! Українські ювеліри зібрали понад 2 млн гривень на аукціоні Sotheby's в Женеві. *JetSetter*. URL: <https://jetsetter.ua/wow-ukrayinski-yuveliry-zibraly-ponad-2-mln-gryven-na-auktsioni-sotheby-s-v-zhenevi/> (дата звернення: 20.11.2023).

REFERENCES

1. Bakiieva M. Denis Music vypustyv yuvelirnu kolektsiyu pro ukrainskyi sprotyv. Yii predstavliat u Vidni ta Barseloni [Denis Music has released a jewelry collection about Ukrainian resistance. It will be presented in Vienna and Barcelona]. (2023). *DTF MAGAZINE*. Retrieved from <https://donttakefake.com/denis-music-vypustyv-yuvelirnu-kolektsiyu-pro-ukrayinskyj-sprotyv-yiyi-predstavlyat-u-vidni-ta-barseloni/> [in Ukrainian].
2. Bozhok S. Mytets, zakokhanyi u kaminnia: istoriia kyivskoho yuvelira [An Artist in Love with Stones: The Story of a Kyiv Jeweler]. *Vechirniy Kyiv*. Retrieved from <https://vechirniy.kyiv.ua/news/87440/> [in Ukrainian].

3. Dolesko S. V. (2023) Transformatsiia mystetskoho obrazu ukrainskoho narodnoho kostiua kintsia XX – pochatku XXI st. [Transformation of the artistic image of the Ukrainian national costume at the end of 20th century – beginning of the 21st century]. : dys.... d-ra filos. ... : 023 – “Obrazotvorche mystetstvo, dekoratyvne mystetstvo, restavratsiia”. 277 [in Ukrainian].
4. Dolesko S. (2022) Osoblyvosti semantyky synoho ta zhovtoho koloru v odiazi ukraintsiv v period rosiisko-ukrainskoi viiny (2022 r.) [Features of the semantics of blue and yellow in the clothes of Ukrainians during the Russian-Ukrainian war (2022)]. *Mizhdystsyplinarni doslidzhennia: humanitarni ta pryrodnychi nauky* : zb. materialiv: nauk.-prakt. konf. 7–10 [in Ukrainian].
5. Kateryna Tytova. Prykrasy zi sribla Titowa [Titowa silver jewelry]. (@titowa_jewellery). *Instagram*. Retrieved from https://www.instagram.com/titowa_jewellery/ [in Ukrainian].
6. Na vystavtsi “Ukraina, yaka boretsia” yuveliry osmysliuiut rosiisko-ukrainsku viinu [At the “Fighting Ukraine” exhibition, jewelers reflect on the Russian-Ukrainian war]. (2023). *Natsionalnyi muzei istorii Ukrainy*. Retrieved from <https://nmui.org/novyny/2849-na-vystavtsi-v-skarbnytsi-iuveliry-osmysliuiut-rosiisko-ukrainsku-viinu> [in Ukrainian].
7. Sribna kabluchka “Moia Ukraina” [“My Ukraine”]. *Oniks*. Retrieved from <https://oniks.ua/ua/products/112211> [in Ukrainian].
8. Stalevi yaitsia ta mertvi dyktatory. Roboty yuvelirky Kateryny Tytovoi potrapyly na shpalty vidomoho zhurnalu [Steel eggs and dead dictators. The works of jeweler Kateryna Titova were featured in the famous magazine]. (2023). *TV-PARK*. Retrieved from <https://tv-park.ua/stalevi-yajczya-ta-mertvi-dyktatory-roboty-yuvelirky-kateryny-tytovoyi-potrapyly-na-shpalty-vidomogo-zhurnalu/> [in Ukrainian].
9. Stvorena z ulamka rakety. Olena Zelenska odiahla osoblyvu broshku Nezabudka vid kharkivskoho yuvelira [Created from a fragment of a rocket. Olena Zelenska wore a special Nezabudka brooch from a Kharkiv jeweler]. (2023). *Vydavnychi dim “Media-DK”*. Retrieved from <https://life.nv.ua/ukr/krasota-i-moda/olena-zelenska-vrazila-broshkoyu-stvorenoyu-z-ulamku-rosiyskoji-raketi-harkivskim-yuvelirovom-foto-50335293.html> [in Ukrainian].
10. Trykolenko S. T., Yelisieiev I. A. (2023) Viina ochyma ukrainskykh myttsiv – znakovi obrazy i novitnia symbolika [War through the eyes of Ukrainian artists – iconic images and the latest symbolism]. *Stalyi rozvytok aviatsiinoi infrastruktury Ukrainy* : kolektyvna monohrafiia. 285-300. Retrieved from <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/59798> [in Ukrainian].
11. Burned Spikelet Short Earrings. Bevza Official Online Store. Retrieved from <https://bevza.com/products/burned-spikelet-short-earrings> [in Ukrainian].
12. ChornaTetiana (@tetianachorna.jewelry). *Instagram*. Retrieved from <https://www.instagram.com/tetianachorna.jewelry/> [in Ukrainian].
13. Denis Music (@denis_music_jewellery). *Instagram*. Retrieved from https://www.instagram.com/denis_music_jewellery/ [in Ukrainian].
14. Necklace Motherland. KOLOMATSKA. Retrieved from <https://kolomatska.com/products/necklace-motherland> [in Ukrainian].
15. Olga Komisarova (@ok.enamel). *Instagram*. Retrieved from <https://www.instagram.com/ok.enamel/> [in Ukrainian].
16. Rimmart vypuskaie blahodiinu prykrasu v kolaboratsii z arkhitektorkoiu Kateiu Zuievoiu. THE ICON. Retrieved from <https://www.theiconua.com/fashion/rimmart-vypuskaye-blagodijnu-prykrasu-v-kolaboracziyi-z-arhitektorkoyu-kateyu-zuyevoiu-kraplya-do-krapli/> [in Ukrainian].
17. Stanislav Drokin (@stanislavdrokin). *Instagram*. Retrieved from <https://www.instagram.com/stanislavdrokin/> [in Ukrainian].
18. Wow! Ukrainski yuveliry zibraly ponad 2 mln hryven na auktsioni Sotheby’s v Zhenevi [Ukrainian jewelers collected over 2 million hryvnias at the Sotheby’s auction in Geneva]. (2023). *JetSetter*. Retrieved from <https://jetsetter.ua/wow-ukrayynski-yuveliry-zibraly-ponad-2-mln-gryven-na-auktsioni-sotheby-s-v-zhenevi/> [in Ukrainian].